

ГРИГОРІЙ ВАСЯНОВИЧ
ІРИНА БАБІЙ

МОВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН

Навчальний посібник

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

ГРИГОРІЙ ВАСЯНОВИЧ, ІРИНА БАБІЙ

МОВА ЯК СОЦІАЛЬНО- ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН

Навчальний посібник

Львів
ГАЛИЧ-ПРЕС
2026

Рецензенти:

Козяр М. М. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України;

Вербицька Л. О. – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

Паптюк М. П. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка.

Рекомендовано до друку Вченою радою

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

(протокол № 11 від 2 березня 2026 р.)

Васянович Г. П.

В 19 Мова як соціально-духовний феномен : навчальний посібник / Г. П.Васянович, І. В. Бабій Львів. – Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2026 - 280 с. – Бібліогр.: с. 276-278 (32 назви).

Мовна діяльність людини залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Об'єктивно ситуація складається так, що нині відбувається відновлення національних традицій, активізуються науки, спрямовані на розвиток мовної особистості – стилістика, лінгвістика тексту, прагматика, герменевтика, соціолінгвістика, психолінгвістика, евристика, методика викладання мови та ін. Незборима й олюднена українська нація навіть в умовах жорстокої війни з московитською ордою утверджує свої ідеали і духовні цінності з допомогою рідного слова, мови. Саме мова мусить стати нашою гострою зброєю, надійним засобом захисту, наступу, розвитку і перемоги. Для цього нам потрібна мовна ідентичність, свобода.

Для студентів, викладачів і науковців.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Наш час важко охарактеризувати якоюсь однією фразою: він є надто динамічним у своєму розвитку, суперечливим як ніколи, адже у ньому поєднуються добро і зло, любов і ненависть, трагічне і комічне, отже, духовне і бездуховне. Імперативом часу є нагальна необхідність відродження культурної спадщини, зокрема й чарівного українського слова, мови, які впродовж багатьох століть принижувалися, жорстоко нищилися передусім нашими споконвічними ворогами-сусідами, ім'я яким – сучасний рашизм. Дивоцвіт українського менталітету, його світосприйняття й світовідчуття яскраво відбилися у життєтворчості титанів думки, слова, духу – Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Петра Могили, Івана Огієнка, Володимира Вернадського, Максима Рильського, Олеся Гончара та багатьох інших наших співвітчизників. Саме їм належить формування такого поняття як «українознавство» у якому віддзеркалюється науковий світогляд особистості, її життєва позиція, смисли буття.

Безумовно, що у цьому процесі надзвичайно великою є роль педагога, оскільки він є засобом мистецтва публічної переконливої комунікації, живим словом активно спонукає молодь до торжества Істини, Добра, Краси, а також Віри, Надії, Любові. У соціально-духовному аспекті на педагога покладається морально-правова відповідальність за те, яким буде майбутнє української нації.

Мовна діяльність людини залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Об'єктивно ситуація складається так, що нині відбувається відновлення національних традицій, активізуються науки, спрямовані на розвиток мовної особистості – стилістика, лінгвістика тексту, прагматика, герменевтика, соціолінгвістика, психолінгвістика, евристика, методика викладання мови та ін. Незборима й олюднена українська нація навіть в умовах жорстокої війни з московитською ордою утверджує свої ідеали і духовні цінності з допомогою рідного слова, мови. Саме мова мусить стати нашою гострою зброєю, надійним засобом захисту, наступу, розвитку і перемоги. Для цього нам потрібна мовна ідентичність, свобода.

Натомість у цьому питанні існує ціла низка проблем, яка стосується передусім суб'єктивних аспектів, пов'язаних із

усвідомленням особистістю потреби і мотивації сумлінно опанувати українську мовну практику, підвищувати культуру мовлення. Надто важливо, щоби кожний українець усвідомлював ту істину, що мова найміцніше утримує українознавчу складову буття народу, формуючи правильні орієнтири єдності, соборності, суверенності, духовності.

З цією метою і створений цей навчальний посібник, який значною мірою є персоналізованим, а не лише має певні теоретичні обґрунтування в аспекті сутності і змісту мови. Автори дотримуються тієї думки, що кожну науку створюють певні творчі, високо обдаровані персоналії, особистості, яким небайдужим є буття нації, рідного народу. Отже, ми зобов'язані уважно роздивитися минуле, аби навчитися в нього тому, що може знадобитися як сьогодні, так і в майбутньому. Нам нагально необхідна наскрізна єдність культурно-мовного організму, яка б утворювала й утверджувала традицію філософії життя Українця, обрамленого великим заповітом волі, гідності і честі.

САМОБУТНЯ УКРАЇНЬСЬКА МОВА – ДУХОВНА ОСНОВА БУТТЯ НАЦІЇ

Жадаю я, щоби в Україні

Була рідна мова,
Всій українській родині –
Це життя основа!

Григорій Васянович

Свого часу В. Винниченко справедливо писав про те, що історію України неможливо читати без брому. Підтвердженням цього є достатньо як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Сьогодні, досліджуючи питання української мови, її творення, розвитку, самобутності, статусу в сучасному суспільстві, неможливо оминати питання історії України. Вона має і поступальний, і колоподібний рух, і прогресивні, й регресивні вектори, характеризується і становленням свободи, і пролиттям крові, і брязкотом заліза. «Історія є і біографією духу, і завершенням суду над людством чи шляхом до спасіння, і відтворенням людини у формах її утилітарної діяльності.

І все-таки історія відрізняється від буденності високими смислами та цілями, що ставить людина», – писав видатний філософ ХХ–ХХІ ст. С. Кримський [9, с. 254]. Натомість історію України дуже полюбляють писати росіяни, зазвичай, на свій лад, далекий від об'єктивності, отже, тим самим спотворюється історія українського народу, його культура, мова, традиції, звичаї і т. ін. Далеко не один російський автор ставив і ставить під сумнів питання самостійного розвитку України як держави, доцільності українського руху за своє визволення і незалежність, наявності самобутньої української мови тощо. Все це робиться, зазвичай, з позиції російської імперської свідомості, з позицій надзвичайно нетолерантних, амбіційних, але, на нашу думку, позбавлених нормального людського сенсу й історичної перспективи. На підтвердження викладеного у цій статті ми будемо переважно посилалися на текст книги, яка видана у Москві (1998 р.) з промовистою назвою: «Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола» [24].

Аналізу окреслених проблем присвятили свої праці вітчизняні вчені: В. Антонович, В. Винниченко, М. Грушевський, Я. Дашкевич, Д. Дорошенко, М. Костомаров, М. Коцюбинський, І. Крип'якевич,

ЗМІСТ

Переднє слово	3
Самобутня українська мова – духовна основа нації	5
Духовні цінності і смисли людського буття у світоглядних пошуках Тараса Шевченка	26
Сутність і зміст науки про рідномовні обов'язки українського громадянина в імперативах Івана Огієнка	38
Осмислення проблеми стану і розвитку української мови у науковому пошуку Степана Сірополка.....	50
Філософський аналіз взаємозв'язку мови і народності у поглядах О. Потебні	66
«Сад Божественних пісень» Григорія Сковороди у контексті духовно- морального виховання молоді та його висловлювання про мову	73
Мовний креативізм (до характеристики релятивізму та детермінізму) ...	80
Педагогіка як наука і мистецтво: семантикогерменевтичні контексти тематизації і концептуалізації.....	90
Маркіян Шашкевич: постать і творча спадщина.....	119
Дидактика і поезія праці в образному слові Івана Франка	138
Філософсько-літературна творчість Івана Франка	155
Філософсько-педагогічні рефлексії Лесі Українки	179
Мовний символізм Ернеста Кассірера	194
Дидактико-аксіологічні аспекти української мови у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.....	202
Культурно-естетичний потенціал мовлення педагога	216
Додаток 1.....	229
Додаток 2.....	260
Післямова	274
Рекомендована література.....	275

Навчальне видання

**Васянович Григорій Петрович
Бабій Ірина Володимирівна**

МОВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН

Навчальний посібник

Авторська редакція

Підписано до друку 02.03.2026 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк: принтер. Зам. № 02/03
Ум. друк. арк. 16,28
Тираж 100 прим.

Видавництво "ГАЛИЧ-ПРЕС"
Видавець ФОП Мацько Б.В.
79007, м. Львів, вул. Щепкіна, 5/10а
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 096-59-88-924
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н., с Давидів, вул. Чорновола 18
Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. (093) 480-6141
Код ІНДРФО 1948318017, Свідоцтво фізичної особи-підприємця:
В02 № 635667 від 13.09.2007